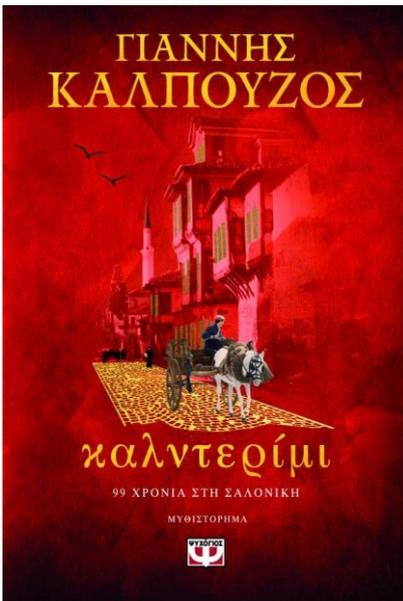

«Καλντερίμι», του Γιάννη Καλπούζου, εκδ. Ψυχογιός

Το «Καλντερίμι» είναι η ιστορία ενός ανθρώπου που μεγάλωσε μες στη φτώχεια της Θεσσαλονίκης του 19^{ου} αιώνα, αγωνίστηκε να βρει τον δρόμο του με πρόοδο και μόρφωση αλλά και με μικρές απατεωνιές και χρειάστηκε τύχη και προσπάθεια για να τα καταφέρει. Άλλαξε καθόλου κατά τη διάρκεια αυτής της πορείας κι αν ναι, προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο; Με τι συνέπειες; «Τι γύρευε, σε τι ήλπιζε, τι του έλειπε» (σελ. 210); Τι σημαίνουν για κείνον τα όσα βίωσε, οι γυναίκες που αγάπησε, τα παιδιά που απέκτησε; Πλήγωσε ανθρώπους ή όχι; Τιμώρησε και τιμωρήθηκε; «Ωσάν να άπλωσε στον νου και στην ψυχή του απαντωτά στρώματα το πουρί τη πίκρας και τον σαβάνωσε με σκληρό πέτρωμα, αδιαπέραστο» (σελ. 189).

Βιβλίο Καλντερίμι

Συγγραφέας Γιάννης Καλπούζος

Κατηγορία Κοινωνικό μυθιστόρημα / Ιστορικό μυθιστόρημα

Εκδότης Ψυχογιός

Συντάκτης: Πάνος Τουρλής

Το μυθιστόρημα ξεκινάει στα 1908, μεσούντος του Μακεδονικού Αγώνα, οπότε και δύο άγνωστοι απειλούν με όπλα τον Παράσχο και απαιτούν να ελευθερώσει ο γιος του τον κομιτατζή Ασάν Τάνο. Ποιοι είναι, πώς ξέρουν τόσες πληροφορίες για την οικογένειά του, ποιοι τους βοηθάνε; Ο γιος του Παράσχου, Κλεάνθης, σπουδάζει γιατρός στην Αθήνα, να όμως που κρυφά μπήκε στα αντάρτικα σώματα που πολεμούσαν τους Βούλγαρους κομιτατζήδες, σε μια περίοδο που η Οθωμανική Αυτοκρατορία πνέει πλέον τα λούστια κι αυτό το εκμεταλλεύονται όσοι και όπως μπορούν. Μια πληροφορία που ο Παράσχος δε γνωρίζει και, με αφορμή το γεγονός της απαγωγής, τελικά αυτή βγαίνει στο φως. Από κει με πρωθύστερη αφήγηση επιστρέφουμε στα πρώτα βήματα του πρωταγωνιστή, πίσω στα 1867, όταν ο Παράσχος ήταν 10 χρονών και ζούσε στην πιο υποβαθμισμένη περιοχή της Θεσσαλονίκης, στον Λαβύρινθο, μεταξύ της εβραϊκής και της μουσουλμανικής συνοικίας, μες στη μούχλα, τη βρώμα, τη δυσωδία, τα στενοσόκακα και τις λακούβες με λασπόνερα και σκουπίδια, αδιέξοδοι οι δρόμοι, ετοιμόρροπα τα σπίτια. Μένει με τον πατέρα του, Αντίπα, τη θεία Μόρφω και την ξαδέλφη Ηλιάνα: «Τους σταμπάρισε η φτώχεια κι έγλειψε ως το κόκαλο τα μούτρα τους» (σελ. 27). Η μάνα του, η Ρωξάνη, πέθανε στη γέννα, ή μήπως όχι; Από την αρχή ερχόμαστε αντιμέτωποι με ενδιαφέροντα ερωτήματα που κάπου στην πορεία της εξιστόρησης χάνονται για να επιστρέψουν όμως την κατάλληλη στιγμή, να απαντηθούν και να δώσουν τη θέση τους σε άλλα ενώ ταυτόχρονα ο Παράσχος μεγαλώνει κι από το σχολείο βγαίνει στο μεροκάματο, γίνεται μέλος συμμορίας και σκαρώνει διάφορες μικροαπατεωνιές, στη συνέχεια ανοίγει επιχειρήσεις, δέχεται ευκαιρίες για μια καλύτερη ζωή, ερωτεύεται, μα τι συναρπαστική και γεμάτη αρχές και μπέσα ζωή που βιώνει!

Παρ' όλο που ο Παράσχος αποκτάει παιδιά κι εγγόνια, ο συγγραφέας ξέρει από την αρχή ποιοι θα έχουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο μυθιστόρημα κι έτσι δεν παρακολουθούμε τις ζωές όλων, κάτι που θα γινόταν κουραστικό, απλώς όσο διαδραματίζονται τα βασικά γεγονότα κάπου στο βάθος αχνοφαίνεται σε κάποια σημεία τι απέγιναν κάποιοι εξ αυτών. Επίσης συναρπαστικό βρήκα το γεγονός πως ο Παράσχος συναναστρέφεται πλούσιους και φτωχούς, εγκληματίες και κακοποιούς, δημιουργεί έχθρες μα και φιλίες και τα περισσότερα πρόσωπα ξανάρχονται στη ζωή του μεταγενέστερα. Άλλωστε η αναδρομή στο παρελθόν κρατάει ως τα μέσα της δεκαετίας του 1880, οπότε και επιστρέφουμε στο 1908 για να ξεδιπλωθεί το μυθιστόρημα ταυτόχρονα και στις δύο περιόδους ώσπου να διασταυρωθούν αυτές επιτέλους και να απολαύσουμε σε όλη του την έκταση τον βίο του Παράσχου, στον οποίο δεν τολμώ να αναφερθώ με λεπτομέρειες γιατί υπάρχουν πολλές παγίδες για αποκάλυψη γεγονότων και καταστάσεων, μιας και το μυθιστόρημα βρίθκει ιστοριών και αλληλοεπιδράσεων. Η Δροσιά και η Ιόνη, η Εριφύλλη και η

Θεανώ, η Αλεξία και η Ζαχάρω, η Δάφνη και η Μαιριλή, και η ο Λιέζερ, και η ο Κάμτσε και ο Μήτρε, ο Τράικο και ο Τασμάς, ο Καλλέργης και ο Ράλλης, ο Λυγίζος και ο Χρήστακας γεμίζουν τις ζωές του Παράσχου και του πατέρα του, συναναστρέφονται με τον ίδιο μα και με τα παιδιά του, τον Κλεάνθη, τη Ροδάμνη και τη Μελανία, κόσμος και ντουινιάς, πολυπληθείς οι χαρακτήρες σαν τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης.

Μαζί με όλους αυτούς μεγαλώνει κι η νύμφη του Θερμαϊκού, μια πόλη της οποίας οι συνοικίες είναι χωρισμένες ανά φυλή, με διαφορετικά σχολεία και συντεχνίες, με την καχυποψία και τις προκαταλήψεις να παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο και να εμποδίζουν τις σχέσεις μεταξύ των κοινοτήτων, εξαιρουμένων φυσικά των οικονομικών συναλλαγών. Δεκάδες πλανόδιοι πουλητάδες, χαλβατζήδες, λεμπλεμπιτζήδες, καραμελάδες, καϊμακτζήδες, μαλεμπιτζήδες, διαβάτες, νοικοκυρές, φορτωμένα ζωντανά, έμποροι, ακόμη και σκυλιά αγεληδόν γεμίζουν τους δρόμους κι ειδικά από το 1869 που άρχισαν να γκρεμίζονται και τα παραλιακά τείχη της πόλης, φαρδαίνει ο παραλιακός δρόμος και γεμίζει καφεζαχαροπλαστεία, εστιατόρια, κινηματογράφους, θέατρα. «Οι δρόμοι στέναζαν απ' τα πολλά πατήματα, γοργά, ήσυχα, τεμπέλικά, θυμωμένα. Βήματα που ονειρεύονταν κι άλλα έσερναν το δεμάτι της ζωής με κόπο, με ιδρώτα, φορτωμένα με έγνοιες και μαράζι» (σελ. 31). Η ματιά του συγγραφέα αγκαλιάζει με λυρισμό και φροντίδα ακόμη και μικρά περιστατικά που μπορεί να συμβούν κατά την αφήγηση, όπως όταν σχολάνε οι μαθήτριες του Παρθεναγωγείου: «Θάλασσα οι γαλάζιες ποδιές με τους λευκούς γιακάδες... Γελούσαν, μιλούσαν δυνατά, πιάνονταν αγκαζέ και ξεχειλίζε η ζωντάνια στα ροδοκόκκινα μάγουλα. Μήτε χαραματιά αφεγγιάς δε χωρούσε ανάμεσά τους. Ο κόσμος ξάνοιγε δίχως όρια και χωρίς φράχτες στα μάτια τους ή τις έκλινε στο μεταξένιο κουκούλι του, το υφασμένο με τα τρυφερά τους χέρια και τον ακόμη πιο τρυφερό λογισμό τους» (σελ. 16-17). Έρχεται το αεριόφως, έρχεται το τραμ, η πρόοδος αγκαζέ με την τελμάτωση δημιουργούν βάρος στις ψυχές των κατοίκων.

Το κείμενο απαρτίζεται από προσεγμένο λεξιλόγιο, με ιδιωματισμούς ταιριαστούς με αυτόν που μιλάει κάθε φορά ως προς το συντακτικό και τον πλούτο των λέξεων ενώ επεξηγηματικές υποσημειώσεις σε κάθε σελίδα κι όχι στο τέλος του βιβλίου καθώς και συνοδευτικό γλωσσάρι χαρίζουν απλόχερα και χωρίς να κουράζουν άφθονα πραγματολογικά στοιχεία που ζωντανεύουν παραστατικά γεγονότα και πρόσωπα. Ο συγγραφέας έχει κοπιώσει πολύ και με τα τοπόσημα της Θεσσαλονίκης, αφού πρώτα με την απελευθέρωσή της και μετά με την πυρκαγιά του 1917 πολλά από αυτά καταστράφηκαν ή αλλοιώθηκαν και δεν έχουμε χωροχρονικό συνεχές της παρουσίας τους ή κάποια αλλιώς ονομάζονταν ως απότοκα της οθωμανικής κατοχής κι αλλιώς τα αποδίδουμε τώρα («...τον Φαρδύ Δρόμο, που κάποιοι Έλληνες εγγράμματοι τον ονόμαζαν Εγνατίας και οι Τούρκοι Ζααντέ Γιολού», σελ. 16 ή τη Σαμπρί Πασά νυν Βενιζέλου), επομένως θέλει μεγάλη προσοχή, εμβριθή μελέτη και τεκμηρίωση για να μπουν στη σωστή τους θέση και στη συνέχεια να κινηθούν σε αυτά οι ήρωες ενός μυθιστορήματος. Σε αυτό βοηθάνε πολύ οι χάρτες στην αρχή του βιβλίου. Από σελίδα σε σελίδα δε βλέπουμε τους χαρακτήρες μόνο να μεγαλώνουν και να ωριμάζουν αλλά και να παρασύρονται από τα σημαντικά ιστορικά, οικονομικά και διπλωματικά περιστατικά των θερμών τελευταίων ετών του 19^{ου} και των πρώτων του 20^{ου} αιώνα, κάτι που ίσως φανεί ανισοβαρές στην εξιστόρηση αλλά φταίει η πληθώρα των εξελίξεων και όχι η γραφή. Μακεδονικός αγώνας, διεκδικήσεις των Βουλγάρων, Εξαρχία, το κίνημα των Νεότουρκων το 1909 και πώς άλλαξαν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, με τη Θεσσαλονίκη ακόμη υπό οθωμανική κυριαρχία, οπότε οι Έλληνες υπήκοοι άρχισαν να βιώνουν απανωτές διώξεις, απειλές, κακομεταχείριση, Βαλκανικοί πόλεμοι, κατοχή από τα γαλλικά στρατεύματα και βομβαρδισμός από το ζέπελιν, φυσικά η πυρκαγιά του 1917, ο Α΄ πρώτος παγκόσμιος και πόσα άλλα! «Ήρθανε βέβηλοι καιροί, πρόστυχοι, βγαλμένοι απ' τις αφεγγιές των ανθρώπων» (σελ. 466). Κι όλα αυτά σ' ένα κείμενο που δεν είναι συλλήβδην ρατσιστικό: «-Δεν πολεμώ τον Βούλγαρο σαν άνθρωπο. Πολεμώ τα σχέδιά τους που ορέγονται τη Μακεδονία και τη Σαλονίκη δική τους. Όποιον εχθρεύεται την Ελλάδα...», θα πει ο Αντίπας (σελ. 394). Φυσικά υπάρχουν και πολλά φροντισμένα καλολογικά στοιχεία που δε βαραίνουν το κείμενο: «Λευκό πουκάμισο τα σύννεφα, ξεκούμπωναν μερικά κουμπιά κι άρχιζε να φαίνεται κομμάτι ο ουρανός» (σελ. 199). Αργότερα: «Έξω έβρεχε λες κι άδειαζες το μισό πέλαγος μεσοστρατής» (σελ. 466). Να κι ο έρωτας: «...μπορεί να μην είμαι άξια να στέκω στο πλάι σου, όμως αν με κόψεις σε χιλιάδες κομμάτια θα βρεις και στο πιο μικρό εσένα» (σελ. 222).

Το «Καλντερίμι» είναι ένα μυθιστόρημα γεμάτο με ιστορικά γεγονότα, με ερωτικές, οικογενειακές, επαγγελματικές και φιλικές σχέσεις, με ανθρώπους και οικογένειες. Είναι μια ιστορία με πολλές παράλληλες προεκτάσεις και αφηγήσεις που με ταξίδεψε από την πρώτη ως την τελευταία σελίδα και ταυτόχρονα ένα λυρικό, τεκμηριωμένο, καλογραμμένο σύνολο ονομάτων, γεγονότων και περιστατικών που συνθέτουν την πόλη και τον πληθυσμό της Θεσσαλονίκης μεταξύ δύο αιώνων. Υπέροχες και καλοσχεδιασμένες ψηφίδες μπαίνουν στις σωστές θέσεις και συγκροτούν ένα πολύχρωμο μωσαϊκό φυλών, θρησκειών, γεγονότων, ανθρώπων με ήλιο και σκοτάδι, με αγάπη και μίσος, με ελπίδες και προδοσίες ενώ πατούν στο καλντερίμι της Ιστορίας.